

ЗАХИСТ ПРАВ МІНОРИТАРНИХ УЧАСНИКІВ ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ СЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Чернобук Я.Л.,

*здобувач кафедри конституційного права та порівняльного правознавства
Ужгородського національного університету*

Предметом даної статті є аналіз проблеми захисту прав міноритарних учасників товариства з обмеженою відповідальністю в законодавстві Словачької Республіки. Також доводиться теза про те, що чітке визначення правового статусу міноритарного учасника є однією з найбільш важливих умов для успішного функціонування товариства з обмеженою відповідальністю. На думку автора, використання досвіду Словачької Республіки у вирішенні цієї проблеми дозволить створити ефективний механізм захисту міноритарних учасників в Україні.

Ключові слова: міноритарний учасник, установчий договір, товариство з обмеженою відповідальністю, механізм захисту прав міноритарних учасників.

Предметом этой статьи является анализ проблемы защиты прав міноритарных учасников общества с ограниченной ответственностью за законодательством Словацкой Республіки. Также обосновуется тезис о том, что четкое определение правового статуса міноритарного учасника является одним из наиболее важных условий для успешной деятельности общества с ограниченной ответственностью. По мнению автора, использование опыта Словацкой Республіки в решении этой проблемы позволит создать эффективный механизм защиты міноритарных учасников в Украине.

Ключевые слова: міноритарный учасник, учредительный договор, общество с ограниченной ответственностью, механизм защиты прав міноритарных учасников.

The subject of this article is to analyze problems of protecting the rights of minority partners of a limited company in the legal system of Slovak Republic. A thesis is also proved that clear determination of the legal status of minority partner is one of the most important conditions for successful activity of the limited company. In opinion of author, using the experience of Slovak Republic in solving of this problem will allow to create effective mechanism of protecting minority partners in Ukraine.

Keywords: minority partner, constituent contract, limited company, the mechanism of protecting minority partners.

Законодавство про торгівлі (підприємницькі) товариства є важливою складовою правового механізму регулювання корпоративних відносин у Словаччині. Від того, наскільки адекватно воно відображає і захищає інтереси учасників відповідних правовідносин, наскільки відповідають реальній корпоративній практиці його приписи, наскільки ефективна правова політика держави в цій сфері, багато в чому залежить стабільність правової системи Словачької Республіки взагалі.

Натомість, однією із суттєвих проблем сучасного законодавства Словачької Республіки, як і України також, є те, що в результаті швидкоплинного процесу розвитку різноманітних форм господарювання, законодавець не встигає впорядкувати у правовому полі відносини, які виникають між учасниками суб'єктів господарювання, зокрема у товариствах з обмеженою відповідальністю. А відтак, виникає занепокоєння за стан захисту прав та повноважень меншості або так званих „міноритарних учасників” у товариствах з обмеженою відповідальністю.

Невирішеність цих питань на законодавчому рівні не дозволяє визначити основні напрями подальшого розвитку торгових товариств та інших колективних господарюючих суб'єктів у Словаччині, спрогнозувати та запобігти негативним явищам, які можуть виникнути у діяльності товариств у майбутньому.

Крім того, залишаються неврегульованими численні нюанси, які виникають на практиці у відносинах між учасниками, між учасниками та ор-

ганами управління товариства, між учасниками та іншими державними інституціями.

Сутність цієї проблематики полягає також у тому, що сформування чіткого розуміння у законотворця стосовно необхідності якомога швидше визначити правовий статус міноритарних учасників товариства з обмеженою відповідальністю, а також закріпити у правовому полі обсяг прав та обов'язків вищезазначених учасників забезпечить нормальний розвиток даних товариств. Більше того, якщо дивитись на дане питання у глобальному сенсі, то запровадження єдиного механізму захисту прав міноритарних учасників дозволить не тільки усунути недоліки у внутрішніх відносинах товариства, але й може дати важливий економічний ефект для держави в цілому.

Проаналізувавши наукову літературу та законодавчу базу з даної проблематики, хочеться звернути увагу на той факт, що хоча товариство з обмеженою відповідальністю є однією з найбільш поширених організаційно-правових форм суб'єктів господарської діяльності у Словаччині, питанням взаємодії учасників між собою, захисту їхніх прав та повноважень (можливостей) приділяється недостатня увага як словацьких науковців – з однієї сторони, так і законодавця – з другої.

Безумовно, основним джерелом підприємницького права Словаччині є Торговий кодекс Словачької Республіки від 5 листопада 1991 року (зі змінами та доповненнями) [1], яким і врегульовується діяльність товариств з обмеженою

відповідальністю.

Щодо наукової літератури у цій сфері, то варто зауважити, що теоретики права займаються, як правило, лише дослідженням порядку утворення товариства з обмеженою відповідальністю, основних принципів та засад їх діяльності, правового статусу органів управління товариства та їх компетенції, формування статутного капіталу товариства, особливості вступу та виходу учасника зі складу товариства тощо. Без сумніву, корисними в цьому плані є праці Й. Сухожі, М. Пятякової, О.Овечкової, К. Еліаша, М.Мамойки та інших авторів, які займалися вивченням даної проблематики.

Натомість, залишаються поза увагою законодавця питання правового статусу міноритарних учасників товариства з обмеженою відповідальністю, безпосередньої реалізації їхніх прав та повноважень, їхнього впливу на діяльність та управління товариством, а також аспект захисту міноритарних учасників від різноманітних спроб утиску з боку „більшості” учасників товариства, органів управління товариства чи їх посадових осіб тощо.

Враховуючи вищенаведене, основною метою нашого дослідження є визначення, на прикладі законодавчої бази Словаччини, правового положення міноритарних учасників у товариствах з обмеженою відповідальністю з метою створення ефективного механізму захисту їхніх прав і повноважень та подальшого закріплення його на законодавчому рівні нашої держави. Для досягнення поставленої мети необхідно з'ясувати, яким чином здійснюється правове регулювання прав міноритарних учасників у Словаччині, виявити, яким чином відбувається реалізація їхніх повноважень у процесі діяльності товариства з обмеженою відповідальністю, а також форми їх участі в управлінні товариством.

Права міноритарних учасників товариств з обмеженою відповідальністю регулюються різноманітними статтями Торгового кодексу Словаччини (Чехії) від 05 листопада 1991 року, якими впорядковуються відносини, що виникають у товариствах з обмеженою відповідальністю.

Оскільки права міноритарних учасників не є системно та всебічно врегульованими, то спадає на думку можливість включити положення про права міноритарних учасників до єдиного розділу (глави), в якому цілісно та системно були би впорядковані усі правові норми щодо даної проблематики.

Це би суттєво допомогло засновникам та учасникам такого товариства, зокрема при укладанні установчого договору чи внесенні змін до нього.

Варто зауважити, що проблема захисту прав міноритарних учасників товариства з обмеженою відповідальністю виникає тільки у тому випадку, коли таке товариство складається хоча би з двох осіб.

Відповідно до § 114 Торгового кодексу Словаччини права та обов'язки учасника залежать від його майнової участі у товаристві. Причому розмір майнової частки учасника залежить від розміру його вкладу до статутного капіталу товариства, якщо

тільки установчим договором не передбачено інше.

Особливий характер прав міноритарних учасників полягає в тому, що вони призначені для захисту „кваліфікованої меншості”. Існують дві основоположні течії у Словаччині, що стосуються прав міноритарних учасників. Згідно з першою теорією меншість являє собою спеціальний (другорядний) орган товариства, основним призначенням якого є лише запобігання незаконним діям у товаристві, або „пріоритет більшості”. Згідно з другою теорією віддається пріоритет захисту меншості у товаристві. Меншість, відстоюючи свої права, переслідує перш за все свої власні „міноритарні інтереси”, в той час, як цілі товариства, в яких воно об'єктивно зацікавлене, можуть бути протилежними. [2, 119]

Безпосередньою (прямою) формою реалізації повноважень учасника є загальні збори учасників, на яких вирішуються основні питання діяльності товариства.

У § 129 Торгового кодексу Словаччини передбачено право міноритарного учасника, частка якого у статутному капіталі складає не менше 10 відсотків, ініціювати скликання загальних зборів учасників. Проте, такої можливості позбавлений учасник, частка якого у статутному капіталі складає менше встановленого законом розміру, або учасники, сукупна вартість часток яких складає менше встановленого законом розміру.

Крім того, у випадку нескликання директором (дирекцією) загальних зборів учасників протягом одного місяця з моменту висловлення такої вимоги, учасники вправі розпочати даний процес самостійно. В той же час, це питання є дискусійним, оскільки на такі збори інші учасники не зобов'язані з'являтися, оскільки їхня явка є правом учасників, а не їх обов'язком. Як наслідок, результатом скликаних у такий спосіб загальних зборів може стати те, що крім учасника, який скликав ці збори, не з'явиться жоден інший учасник.

Звідси випливає, що дане право може застосовуватися лише за наявності поважних причин, зокрема у разі дискримінації міноритарних учасників або якщо у них є підстави вважати, що існує реальна загроза інтересам товариства. Таке право не може використовуватися міноритарними учасниками з метою блокування діяльності товариства. [3, 190]

Наступною формою реалізації своїх прав є передбачене § 130 Торгового кодексу Словацької Республіки **голосування per rollam**, згідно з яким учасники можуть приймати рішення поза межами загальних зборів. Суть такого голосування полягає в тому, що директор, учасник або учасники, частка у статутному капіталі яких складає не менше 10 відсотків загальної його вартості, або спостережна рада, якщо вона створена, надсилає учасникам для ознайомлення проект рішення з метою надання учасникам можливості погодити його у визначений строк та у встановленій формі (письмова у вигляді листа, заяви, згоди тощо), яка надсилається на юри-

дичну адресу товариства. Якщо учасником не подано письмової відповіді у визначений строк, вважається, що він не погоджується із запропонованим проектом документу. Дирекція повинна повідомити кожного учасника про результати голосування. Більшість визначається від загальної кількості голосів усіх учасників товариства.

Голосування per rollam закріплено на законодавчому рівні Словаччини, а тому воно не може бути виключене навіть установчим договором. Даним положенням розширюються можливості, в першу чергу, міноритарних учасників, оскільки їм надається можливість подати власний проект рішення, тим самим, існує шанс нав'язати свою позицію іншим. Відмінність у прийнятті рішень на загальних зборах учасників та поза його межами полягає у визначенні кількості голосів, необхідної для їх ухвалення. На загальних зборах для прийняття рішення (залежно від його типу) необхідна проста більшість голосів присутніх учасників, дві третини голосів всіх учасників, або інша кількість голосів, визначена установчим договором. На відміну від вищевказаного, для прийняття рішення у спосіб per rollam необхідно більшість голосів усіх учасників.

Більша кількість голосів, необхідних для ухвалення рішення, ймовірно була призначена для захисту міноритарних учасників з метою уникнення прийняття рішень, які б завдавали шкоду (збитки) окремим членам товариства. Тому, доречним є твердження про те, що утримання від голосування учасника слід розцінювати як його незгоду з прийнятим рішенням, оскільки це дозволяє уникнути небажаних наслідків. [4, 20]

Ще однією гарантією захисту учасника є передбачене Торговим кодексом Словаччини право подати заяву до суду про визнання недійсним рішення загальних зборів, якщо воно суперечить закону, установчому договору чи статуту. Така ж можливість надається і колишньому учаснику товариства, якщо прийняте рішення зачіпає його інтереси. Проте, таке право втрачається, якщо уповноважена особа не скористається ним протягом трьох місяців із дня прийняття такого рішення, а якщо загальні збори були скликані належним чином (у спосіб, встановлений законом), то перебіг терміну починається від дня, коли учасник дізнався про прийняте рішення.

Недійсним може бути визнано рішення у випадку:

- порушення процедури скликання загальних зборів (на загальні збори не були скликані всі учасники або не був дотриманий термін для їх скликання, встановлений законом, установчим договором чи статутом);

- невідповідності змісту рішення вимогам закону, установчого договору або статуту (загальні збори прийняли рішення простою більшістю голосів, в той час, як законом вимагається кваліфікована більшість); [5, 378]

- якщо відбулося знехтування прав меншості або більшості учасників товариства;

- якщо існує загроза протиправного обмеження прав учасника;

Правовий захист міноритарних учасників проявляється також в їх здатності подавати позови від імені товариства, що встановлено § 122 Торгового кодексу Словаччини. Варто зауважити, що учасник має таку можливість лише у випадку, якщо товариство з власної ініціативи не пред'явить позов (action pro socio).

Особливої актуальності таке право набуває у випадку, коли товариство не проявляє до учасника, який не виконав свого обов'язку по сплаті вкладу, достатньої активності для виконання ним свого зобов'язання, чим ставить під загрозу інтереси товариства (наприклад, учасник, який є єдиним директором товариства, не виконав свого обов'язку по сплаті вкладу, проте товариство не ставить перед ним вимогу виконати своє зобов'язання навіть під загрозою виключення його з товариства, оскільки у такій ситуації вимогу від імені товариства директор мав би надсилати самому собі в якості учасника). [6, 289]

Тільки той учасник, що діє від імені товариства, може розпоряджатися позовом: відмовитися від нього або, навпаки, збільшити розмір позовних вимог. Інша особа (наприклад, директор) не може вчиняти жодних дій від імені товариства в даному судовому процесі (незважаючи, навіть, на те, що директор є органом управління товариства, уповноваженим вчиняти будь-які правочини від імені товариства).

Відповідно до § 122 Торгового кодексу Словаччини учасники можуть пред'явити позов до іншого учасника про сплату ним свого вкладу, про спонукання до виконання додаткового зобов'язання на підставі прийнятого загальними зборами рішення, про повернення вигоди, одержаної учасником у зв'язку з порушенням вимог закону або установчого договору, з іншими вимогами, які передбачені законом чи установчим договором; [7, 484-485]

Директор товариства не має права відкликати поданий позов, змінювати його чи подавати апеляційну скаргу на рішення суду. У випадку подачі позову учасником, він одержує ширші повноваження, ніж законний представник товариства, та які не можуть бути звужені жодним учасником чи органом управління товариства. [8, 165]

Слід звернути увагу також на те, що учасник вправі подати до суду позов про вихід зі складу товариства, якщо немає правових підстав вимагати, щоб він і надалі залишався його учасником. В такому випадку, позов має бути пред'явлений до товариства, в якому учасник бажає припинити свою участь.

Відсутність або наявність таких підстав повинно досліджуватися судом з урахуванням конкретних обставин кожної справи. Це, як правило, стосується випадків, коли товариство грубо порушує свої зобов'язання перед учасниками, або коли учасники істотно порушують свої зобов'язання перед іншими членами товариства.

Підставами для припинення участі в товаристві можуть бути стан здоров'я учасника, факт його

дискримінації з боку інших учасників товариства.

Ані розбіжності між учасниками, ані фінансові проблеми товариства не є підставою для виключення учасника зі складу товариства.

У відповідності до § 56а Торгового кодексу Словаччини зловживання учасником своїми правами, зокрема, зловживання „більшості” або „меншості” у товаристві, заборонено. Будь-яка дія, яка ставить учасника у невідгідне становище, не дозволяється.

Зловживання правами меншості матиме місце у разі, якщо міноритарний учасник формальним здійсненням своїх прав блокуватиме діяльність товариства або перешкоджатиме реалізації основоположних прав інших учасників з метою одержання більш вигідного становища або іншої користі.

Зловживанням прав може вважатися подача заяв (листів) від імені товариства, заявки на скликання загальних зборів, позовів до суду про визнання недійсним рішення загальних зборів. [4, 53]

Хотілось би звернути увагу вітчизняного законодавця на те, що відповідно до § 148 Торгового кодексу Словаччини існує можливість виключення учасника зі складу товариства у судовому порядку, якщо дії учасника, який зловживає своїми правами, призводять до дискримінації міноритарного учасника.

Проаналізувавши законодавство Словацької Республіки у сфері торгових товариств, зазначимо наступне.

Стрімкий економічний розвиток Словацької Республіки призвів до появи нових суспільних відносин та ситуацій, які залишаються не врегульованими правовими приписами ще й досі. Зокрема, такою проблемою є захист прав міноритарних учасників у товаристві з обмеженою відповідальністю.

Відсутність системного підходу у законодавстві, зокрема у Торговому кодексі Словацької Республіки, до даного питання призводить до низки негативних моментів, таких як: невизначеність чітких „правил гри” у відносинах більшості та меншості учасників товариства, відсутність можливостей у міноритарних учасників впливати на прийняття рішень загальними зборами товариства, низька ймовірність участі

міноритарних учасників в управлінні товариством, блокування діяльності товариства, випадки продажу активів товариства за заниженою вартістю на шкоду іншим учасникам тощо.

Тому, у Торговому кодексі треба впорядкувати відносини товариства з „меншістю учасників” для того, щоб попередити ситуації, коли міноритарні учасники не мають жодних прав та можливостей якимось чином впливати на прийняття рішень товариством.

Метою законодавця має також стати **визначення порядку обмеження прийняття рішень**, що не відповідають інтересам товариства, а також тих рішень, які ухвалювалися учасниками, що мають більшість голосів, всупереч волі та на шкоду інтересам меншості учасників товариства; **гарантування міноритарним учасникам права обирати** свого представника до органів управління товариства.

Якщо, для прикладу, взяти до уваги нашу державу, то варто відзначити, що протягом останніх років спостерігається тенденція збільшення кількості спорів за участю учасників товариств з обмеженою відповідальністю, що розглядаються у господарських та третейських судах України. А відтак, як вбачається з вищенаведеного, проблема захисту прав міноритарних учасників стоїть не тільки перед Словацькою Республікою, але й для деяких інших держав.

Саме тому, закріплення на законодавчому рівні Словаччини правового статусу міноритарних учасників (більш деталізованого визначення обсягу їх прав та обов’язків, способів реалізації ними своїх повноважень у межах товариства, захисту „меншості” учасників товариства від неправомірних посягань з боку інших учасників чи органів управління товариства тощо) дозволить не тільки створити **ефективний механізм захисту прав міноритарних учасників** товариства з обмеженою відповідальністю у Словацькій Республіці, але й являтиме собою практичний досвід вирішення цієї проблеми для інших сусідніх держав, зокрема - України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Obchodny zakonnik č. 513/1991 Zb. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.madeinslovakia.sk/zakony/obchz.pdf>
2. Eliaš K. Společnost s ručením omezeným, Praha: Prospektrum. – 1997. – 256 s.
3. Eliaš K. et al. Kurs obchodního práva: právnické osoby jako podnikatele, Praha: C.H.BECK. – 2005. – 617 s.
4. Jambričová K. Práva a povinnosti spoločníka spoločnosti s ručením obmedzeným // diplomova práca, Právnická fakulta Univerzity Komenského: Bratislava. – 2010. – 84 s.
5. Patakyová M. Obchodny zakonnik. Komentar, Praha: C.H.BECK. – 2008. – 1143 s.
6. Suchoža, J. et al. Obchodny zakonnik a súvisiace predpisy. Komentar, Bratislava: EUROUNION. – 2007. – 1023 s.
7. Ovečková O. et al. Obchodny zakonnik. Komentar, Bratislava: Iura Edition. – 2008. – 983 s.
8. Mamojka ml., M.: Ekvivalencia prav a povinnosti spoločníka v spoločnosti s ručením obmedzeným, Bratislava: VEDA. – 2008. – 208 s.